

Metodický manuál – systémové řešení krizových situací

Obsah

Úvodní slovo.....	2
Klíčem pro úspěšné síťování je síťování samotné.....	5
Návrhy na formalizovanou podobu síťování.....	7
Doporučení formou otázek	8
Výstupy ze společných setkání aneb síť radí síti	11
Memorandum o spolupráci v oblasti pomoci ohroženým dětem a rodinám	14
Cíle memoranda.....	14
Oblasti spolupráce	14
Formy spolupráce.....	15
Principy spolupráce	18
Koordinace spolupráce	18
TEMATIKA porozvodové a porozchodové situace	20
Úvod do problematiky	20
Doporučení pro síť pomoci.....	21
Závěry z kazuistických seminářů	22
TEMATIKA podpory preventivní sítě prostřednictvím vhodného a dostupného trávení volného času	25
Úvod do problematiky	25
Doporučení pro síť pomoci.....	26
Závěry z kazuistických seminářů	28
TEMATIKA spolupráce školy a sítě služeb.....	30
Trojstranné dohody.....	34
TEMATIKA vybraných sociálně-patologických jevů – kyberšikana.....	39
Úvod do problematiky	39
Kde najít více informací	39
Seznam doprovodných praktických karet	45

Úvodní slovo

Vážení čtenáři,

do rukou se Vám dostává metodický manuál, který zahrnuje metodická řešení nejčastějších situací, k nimž dochází v systému služeb péče o ohrožené děti a rodiny v Pardubicích. Tento manuál vznikl v rámci projektu „Síťování místních aktérů v systému služeb pro ohrožené děti a rodiny“. Cílem tohoto projektu bylo zavedení, příp. posílení spolupůsobnosti a návaznosti pomáhajících aktérů služeb pro ohrožené děti a rodiny na území města Pardubic s cílem nalézt a pomoci jim v řešení jejich nepříznivé situace. V rámci projektu došlo k nastavování mezioborové spolupráce v oblasti péče o ohrožené děti a rodiny a k zapojení více subjektů (napříč rezorty) při hledání řešení jejich problémů. Mezi dílčí cíle patřilo zefektivnění komunikace mezi aktéry poskytování služeb a péče pro děti a mládež ohrožené sociálně nepříznivou situací na území města Pardubic a zkvalitnění formálního nastavení spolupráce v rámci sítě subjektů zainteresovaných v poskytování služeb a péče pro děti a mládež ohrožené sociálně nepříznivou situací na území města.

Situace i preference vybraných postupů řešení, které přináší tento manuál, vznikla právě při vzájemných diskuzích klíčových a relevantních aktérů v Pardubicích. Jedná se tak o praktické principy a návody postupů, které si vydefinovali samotní aktéři. Je třeba si uvědomit, že manuál navazuje na cíle a podobu projektu, kterého je součástí (a výstupem). Ona metodická doporučení se tak zaměřují na řešení situací z hlediska interdisciplinární spolupráce, nejedná se o individuální metodické pokyny pro jednotlivé aktéry.

Nehledejte, prosím, v této brožuře popis řešení situace klientů, ale popis spolupráce a zapojení jednotlivých subjektů v procesu práce s klientem. Uvědomujeme si, že některé postupy či doporučení zavánějí idealizmem – co se týče spolupráce, průběhu řešených situací apod., určitě si naivně nemyslíme, že lze v každém případě dodržet stanovená pravidla a dosáhnout ideální podoby řešené situace. Domníváme se však, že stanovením ideálu se lépe nastavuje cíl našich kroků a počet potenciálních schodů, které k ideálu vedou.

Diskuze a společná setkání ukázala, že mezi hlavní brzdy úspěšné spolupráce patří neznalost, nejistota, neefektivní komunikace a nedůvěra v síťování jako takové (kapacita a energie věnovaná do nastavování a fungování sítě se nevrací a nevyplácí). Věříme a doufáme, že tento manuál pomůže odstranit či zmírnit právě tyto předsudky a překážky.

Přeji Vám příjemné čtení a ať se Vaše práce přiblíží „ideálu“ co nejvíce!

*Za realizační tým projektu
Tereza Komárková*

Klíčem pro úspěšné síťování je síťování samotné

System péče o ohrožené děti prochází v posledních letech dynamickým vývojem, který je doprovázen řadou zásadních změn¹⁾. Česká republika přistoupila k transformaci systému péče o ohrožené děti, která by měla přinést zásadní proměnu systému, a to směrem k deinstitucionalizaci péče o ohrožené děti²⁾. Tento záměr je zpracován ve vládním dokumentu Národní strategie ochrany práv dětí³⁾. Ministerstvo práce a sociálních věcí naplňuje strategii v praxi formou (protransformačního) projektu Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí a snaží se realizovat kroky, které povedou k rozvoji a zkvalitnění systému péče o ohrožené děti a jejich rodiny. Součástí této strategie je také posílení mezirezortní a multidisciplinární spolupráce v podobě podpory orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) a dalších klíčových aktérů v oblasti síťování služeb pro ohrožené děti a rodiny;

- vytváření, podpora a rozvoj sítí služeb na lokální, krajské a celostátní úrovni;
- podpora nástrojů vedoucích k nastavení, zjišťování a rozvoji kvality systému sociálně-právní ochrany (dále jen SPO).

Fungující spolupráce klíčových aktérů v systému, odborná podpora pracovníků a zvyšování kvality práce a systému SPO jako takového pomůže ve svém důsledku snižovat počet dětí, které musí svoji rodinu opustit.

Síťování je zároveň proces, kdy nesměřujeme k finálnímu „konečnému“ stavu, ale k průběžnému hledání, otevírání prostoru pro diskusi aktérů ohledně toho, co je v „nejlepším zájmu dítěte“. Ten je nutno nacházet, vzhledem k jeho komplexnosti, složitosti a dopadu, v rámci multidisciplinární spolupráce společně s dítětem a rodinou.

-
- 1) Změny související zejména s novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. z roku 2012.
 - 2) Princip, který vychází z toho, že dítě má právo vyrůstat v rodině. Institucionální péče má být krajním řešením, pokud péči nelze zajistit jinak.
 - 3) Schválená usnesením vlády z 4. 1. 2012 na období 2012–2018. <https://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>

Pro nastavení síťování jako takového je třeba si uvědomit několik důležitých principů:

- jedná se o nikdy nekončící proces;
- síťování nespí, neustále reaguje na aktuální potřeby ohrožených dětí a rodin, svých aktérů;
- i když má síť fungovat jako dynamický celek, nelze se zbavovat individuální odpovědnosti, síť funguje ve chvíli, kdy jsou jasně stanovené kompetence, odpovědnost a možnosti všech relevantních aktérů;
- zásadní je dynamika sítě – její neustálá změna je v pořádku a na místě;
- i když síť velmi často funguje na nastavených vzájemných vztazích, pro dlouhodobé fungování sítě je třeba síť formalizovat a vytvořit profesionální vazby, které budou síť pravidelně udržovat;
- každá síť by měla mít své hybatele, kteří přijmou odpovědnost za udržování sítě a zároveň budou mít respekt ostatních členů sítě.

Je důležité si uvědomit, že v současné době, v prostředí, kde s ohroženým dítětem pracují aktéři spadající prakticky pod 5 různých ministerstev, je tato spolupráce logicky obtížnější a naráží na řadu např. legislativních či metodických překážek. Síťování se však může stát velmi účinným lokálním nástrojem, jak tyto systémové nedostatky překonávat, práci jednotlivých rezortů propojovat tak, aby tato roztržitost v praxi co nejméně dopadala na ohrožené děti či rodiny v nouzi.

Návrhy na formalizovanou podobu síťování

- Případová práce/kazuistické semináře – spolupráce relevantních aktérů v rámci navrhování a aplikace řešení individuálních případů, hlavně v péči o jedince a rodiny s kumulací sociálních problémů a rizik a dlouhodobě neúspěšně řešitelné situace.

- Komunitní práce – vytváření a posilování vazeb v rámci místní komunity, jejíž členové (aktéři sítě) se za pomoci expertů mají aktivizovat v řešení vlastní obtížné situace a v možnostech dalšího rozvoje.

- Pracovní skupiny – budování tematicky vymezené platformy pro výměnu informací, koordinaci poskytovaných služeb, při volbě počtu a témat pracovních skupin je třeba vycházet z důležitosti témat pro celou síť a diskutovat nad efektivitou pracovních skupin (vyhodnocovat její činnost).

Problematika interdisciplinární spolupráce (síťování) byla řešena na samostatném kazuistickém setkání v rámci projektu. Cílem setkání bylo definování doporučení pro fungování síťování v projektu i po jeho skončení. Než se dostaneme k představení závěrů a doporučení, které na setkání vznikly, je podstatné se zamyslet nad současnou podporou síťování. V současné době je podoba síťování roztržitěna v České republice podle toho, zda se jednotlivé lokality zapojují do projektů podporujících síťování jako takové, podle toho, zda jsou v lokalitách aktivní a progresivní jedinci či organizace, které síťování táhnou. Síťování díky vysokému zapojení relevantních aktérů je potřeba budovat na lokálních úrovních. I když je v Pardubicích vysoce rozvinutá síť služeb zajišťujících potřeby ohrožených rodin a dětí, aktéři se shodují, že nastavení fungování sítě jako takové není ideální. Většina aktérů sítě se shoduje, že se účastní vysokého počtu pracovních, metodických a jiných setkání, některá jsou projektová, jiná jsou vlastní iniciativy aktivních aktérů sítě apod. Ale chybí vhodná míra mezi počtem setkávání, kýženým efektem a výsledkem těchto setkání. Chybí formalizace sítě jako takové, a tím zefektivnění jejího fungování. Cílem všech síťářských projektů by mělo být nastavení mechanismů, které pomohou udržovat síť a její vazby bez ohledu na existenci podpůrných projektů. Je však velmi důležité, aby si jednotliví

aktéři sami uvědomili odpovědnost za danou síť a v rámci svých možností ji pravidelně aktivizovali a využívali ve své práci prvky interdisciplinární sociální práce.

Doporučení formou otázek

Jak často přemýšlíte nad fungováním sítě? Účastnili jste se řady diskuzních setkání, pracovních skupin. Plánujete organizaci společného setkání také vy?

Zajímáte se v určitých intervalech o změny, kterými prošla Vaše síť (například zasláním emailu na ostatní zástupce sítě s dotazem na jejich fungování, rozvoj a možnosti?)

Nabízíte a zasíláte také vy pravidelně informace o Vašich aktivitách ostatním aktérům v síti?

Pokud řešíte konkrétní případ, využíváte multidisciplinární nástroje (případové konference, rodinné konference, pracovní skupiny)?

Pracujete s roztržitostí systému? Oslovujete s nabídkou spolupráce a s nabídkou Vaší činnosti zástupce všech rezortů? Máte vy sami o nich přehled?

Pro efektivní fungování sítě je klíčové, aby jednotliví aktéři dodržovali určité principy.

Neutralita

- I když jednotliví členové sítě zastupují různé rezorty, i když si mohou konkurovat v dotacích, i když jsou součástí sítě malé subjekty i velké a zavedené subjekty, měla by fungovat při diskuzích vzájemná neutralita.
- Zástupci sítě se snaží definovat řešení v nejlepším zájmu dítěte a snaží se odnést si pro sebe další kroky, které by efektivně naplňovaly jejich roli v daném případě.
- Aktéři vzájemně nehodnotí, vytváří se prostor pro tvorbu řešení individuálních či lokálních problémů a pro tvorbu postupů vedoucích k řešení.

Lokálnost

- Východiskem jsou současné lokální možnosti a relevantní opatření, které jsou jednoduše dostupné v lokalitě.
- Aktéři by se neměli zaměřovat na diskuze problematik, které neovlivní či v současné době nezmění.
- Aktéři svou oblast znají – není potřeba vymýšlet něco zcela nového, ale je potřeba propojovat existující možnosti (a to včetně místních pracovních skupin, komunitního plánování, místních analýz apod.) a rozvíjet je, optimalizovat.
- Pokud aktéři diskutují nad dlouhodobým rozvojem vlastní lokality a svých možností, měli by definovat hybatele těchto změn a někdo by měl přijmout odpovědnost (nebo dílčí odpovědnost) za tyto změny (pokud v Pardubicích chybí služby doprovázení jako Pět P, Lata – je neefektivní, aby si síť stěžovala, že „to“ tak je a že „by bylo“ dobré, aby tady taková služba byla, je třeba si říci, kdo ze současných aktérů by chtěl a zkusí tuto službu zavést a zda ostatní aktéři jsou (a jak) k dispozici v podobě podpory. Pokud se v daný moment nikdo nenajde, je dobré téma opustit a přijmout fakt, že v současné době není vůle, aby tato služba byla zavedena.

Udržitelnost

Pro fungování sítě je důležité, aby vazby, setkání, pravidelná pracovní setkání měla tendenci udržitelnosti (například stanovením pravidelných prvků – setkávání každé 3 měsíce a na konci setkání zvolení dalšího svolávače, domluvení pravidelného zasílání informačních emailů o činnosti aktérů po síti apod.).

Otevřenost a sdílení

- Pro fungování sítě je nesmírně důležitá otevřenost a sdílení. Bezpochyby je důležité, aby všichni respektovali platné zákony (v oblasti ochrany osobních údajů, interní nařízení apod.), přesto ale každý zástupce sítě ví, jak moc může být vstřícný a sdílný k ostatním zástupcům sítě.
- I obecná zpětná vazba, poděkování za kontakt, projevení zájmu, pravidelné osobní návštěvy mezi klíčovými aktéry s cílem informovat se o vzájemných možnostech, to vše posiluje vztahy a důvěru mezi jednotlivými zástupci sítě.
- Podpora kazuistických seminářů, případové konference – to vše jsou nástroje, které může i síť využívat ke svému efektivnímu fungování.

Zároveň je třeba si uvědomit, že v sobě téma síťování obsahuje určité riziko širokého až bezbřehého pole významových kontextů, ve kterých může být diskutováno. I proto je třeba efektivní síťování formalizovat, nebo alespoň mít založené na určitých formalizovaných prvcích (opakující se události, vyjasněné role aktérů apod.). I přes kvalitu aktérů, kteří v systému péče o ohrožené rodiny a děti v Pardubicích fungují samostatně, nemusí ani kvalitní a profesionální postup zaručit efektivitu realizované služby a prováděných opatření. Síťování tak může podpořit hledání nových řešení či optimalizaci stávajících a zároveň podporuje a zvyšuje míru kooperace mezi subjekty a koordinace kroků, které jsou potřeba, protože samotný problém je otázkou řešení řady aktérů v síti. V neposlední řadě však může síťování také zvyšovat identifikaci zapojených aktérů s konsenzuálně přijatým návrhem.

Výstupy ze společných setkání aneb síť radí síti

Níže uvedená doporučení vycházejí z řady diskuzí v rámci kazuistických a metodických setkání, která proběhla v rámci projektu a týkají se výhradně situace v Pardubicích v oblasti systému péče o ohrožené děti a rodiny.

- Je potřeba nastavit pravidelnou spolupráci relevantních aktérů a optimalizovat současnou podobu nástrojů, které síť využívá (do jakých projektů se zapojovat, počty a témata pracovních skupin, relevantnost členů na pracovních skupinách, více pracovních skupin s mezirezortním přesahem, propojenost s komunitním plánováním apod.
- Lépe pro síť definovat kompetence aktérů s přihlédnutím k lokální podobě sítě (například role odborných školských pracovníků, kompe-

tence OSPODu apod.), zvláště aktéři z různých rezortů nemají pocit, že mají dostatek informací o možnostech a kompetencích aktérů z jiných rezortů.

- V rámci sítě je potřeba optimalizovat podpůrné služby – „přeslužbování“ klientů, v rámci platných legislativ více spolupracovat, sdílet a komunikovat jednotlivé případy (využívat vícestranných dohod pro efektivnější práci s rodinou).
- Je potřeba nastavit a podpořit spolupráci sociální a školské oblasti.
- Více se zaměřit na volnočasové a preventivní možnosti v lokalitě Pardubice, prevenci jako součást sítě služeb pro ohrožené děti a rodiny.
- Rozvíjet inovace a potenciál nevyužívaných možností (nenechat se ukolébat tím, že je pardubická síť rozvinutá).
- Je potřeba pracovat nejen s informovaností jednotlivých aktérů, ale také informovat veřejnost a klienty o dění a možnostech sítě.
- Chybí mentoringové a dobrovolnické programy, je třeba pracovat s možnostmi v Pardubicích pro zavedení, rozšíření těchto typů služeb.
- Je třeba zhodnocovat zvolené nástroje síťování z hlediska přijetí a zpětné vazby aktérů, kteří se účastní síťování a jeho podoby v Pardubicích.

Na základě bezpočtu zajímavých myšlenek a doporučení se v rámci kazuistických a metodických setkání ukázalo, že drtivá většina aktérů ze všech rezortů se shodne na principech síťování a důležitosti tohoto nástroje jako takového. Aby nezůstalo jen při diskuzích a vzájemném ujišťování o tom, že to všichni myslí stejně, podařilo se v rámci projektu zpracovat tzv. Memorandum o spolupráci v oblasti pomoci ohroženým dětem a rodinám v Pardubicích. K memorandu se na konci projektu připojuje řada aktérů ze všech relevantních rezortů.

Memorandum o spolupráci v oblasti pomoci ohroženým dětem a rodinám

V době tvorby této brožury se může stát, že memorandum projde ještě drobnými úpravami, které nebylo možné do této brožury zakomponovat, níže uvedené principy memoranda se však již měnit nebudou, proto je možné brát tuto verzi za relevantní.

Cíle memoranda

1. Signatáři memoranda vycházejí z přesvědčení, že společný a shodný postup je klíčový pro efektivní a kvalitní pomoc a podporu ohroženým dětem a rodinám. Všechny smluvní strany se proto zavazují při podpoře a ochraně těchto dětí a rodin vzájemně spolupracovat a uplatňovat takové postupy, aby byl zajištěn nejlepší zájem dětí.
2. Toto memorandum bylo definováno v rámci projektu Síťování místních aktérů v systému služeb pro ohrožené děti a rodiny (Registrační číslo projektu: CZ.03. 2. 63/0.0/0.0/15_023/0000989). Podkladem memoranda jsou výstupy kazuistických a metodických setkání aktérů sítě pomoci ohroženým dětem a rodinám realizovaných v rámci tohoto projektu. Cílem je sjednocení přístupů při práci s ohroženými dětmi a rodinami a optimalizace postupů mezioborové spolupráce.

Oblasti spolupráce

Signatáři memoranda se zavazují spolupracovat zejména v následujících oblastech:

- Prevence sociálně-patologických jevů, zejména formou vytváření příležitostí ke smysluplnému a pro všechny sociální skupiny dostupnému trávení volného času, zajištěním informovanosti o nabídce preventivních aktivit, poskytováním poradenství a dalších forem pomoci širokému okruhu dětí a rodin.
- Vzájemná informovanost a komunikace s veřejností.

- Mezioborová spolupráce na místní úrovni a při případové práci (zejména spolupráce mezi službami působícími v sociální oblasti, školami a školskými zařízeními, poskytovateli zdravotních služeb, subjekty působícími v oblasti justice atd.).
- Spolupráce na systémové úrovni.

Formy spolupráce

Spolupráce signatářů memoranda bude probíhat zejména následujícími formami:

- a) V oblasti prevence budou signatáři memoranda:
 - působit tak, aby předešli ohrožení dětí a rodin, zejména rozvíjet vlastní preventivní aktivity, které zajistí pomoc rodinám ve fázi počínajících problémů;
 - vzájemně spolupracovat a koordinovat preventivní aktivity;
 - spolupracovat s dětmi a rodinami a podporovat tyto rodiny, zejména v situacích, kde ještě nedošlo k zařazení dítěte do základní evidence orgánu sociálně-právní ochrany;
 - podporovat rodiny ve fázích, kdy došlo k úpravě poměrů umožňující vyřazení dítěte ze základní evidence orgánu sociálně-právní ochrany, poskytovat následnou pomoc a podporu, tak aby nedošlo k opakování nepříznivé situace;
 - podílet se na rozvoji volnočasových aktivit pro děti a rodiny ze sociálně znevýhodněných skupin obyvatel;
 - podporovat rozvoj dobrovolnictví, svépomocných a vrstevnických aktivit.
- b) V oblasti vzájemné informovanosti a komunikace s veřejností budou signatáři memoranda:
 - pravidelně informovat o svých aktivitách v oblasti pomoci ohroženým dětem a rodinám ostatní aktéry spolupráce;
 - dbát o to, aby byly formou veřejně přístupných informací k dispozici aktuální údaje o nabídce služeb;

- vydávat v rámci své činnosti informační materiály pro cílovou skupinu, které budou vhodnou formou informovat o nabídce služeb dalších aktérů spolupráce;
- v případě vzniku společného informačního prostoru (publikace, webové stránky atd.) poskytovat aktuální informace o činnosti a nabídce služeb;
- na odborné bázi spolupracovat při hledání vhodných způsobů oslovování cílové skupiny, ať již jde o prostředky komunikace (včetně sociálních sítí); její formy (srozumitelnost pro cílovou skupinu včetně různých věkových kategorií dětí, osoby se znevýhodněním atd.);
- sdílet informace o nových formách ohrožení dětí (například kyberšikana), nejnovějších poznatcích o předcházení tohoto ohrožení.

c) V oblasti mezioborové spolupráce na místní úrovni a při případové práci budou signatáři memoranda:

- spolupracovat v rámci komunitního plánování;
- v případě pořádání polouzavřených či veřejných akcí přizvat na tyto akce další aktéry spolupráce;
- aktivně zapojovat do řešení situace ohrožených dětí a rodin rodiče, osoby ze širší rodiny či širšího sociálního prostředí;
- využívat jako nástroj spolupráce vícestranné dohody (rodina – služba – škola či školské zařízení – orgán sociálně-právní ochrany dětí atd.), a to zejména v případech, kdy jejich řešení vyžaduje úzkou mezioborovou spolupráci (rodičovské spory, pomoc dětem se specifickými potřebami atd.);
- poskytovat ostatním spolupracujícím aktérům zpětnou vazbu týkající se úrovně vzájemné spolupráce a vývoje situace dětí a rodin, podporovaných formou mezioborové spolupráce.

d) V oblasti spolupráce na systémové úrovni budou signatáři memoranda:

- prosazovat zakotvení principů mezioborové spolupráce při ochraně dětí do platné právní úpravy (právní úprava sdílení informací, financování spolupráce atd.);

- prosazovat vytvoření podmínek pro adekvátní personální zajištění činnosti jednotlivých aktérů umožňující týmovou spolupráci (odborní pracovníci ve službách, školách a školských zařízeních atd.);
- prosazovat vyčlenění adekvátních zdrojů na financování preventivních aktivit a služeb pro rodiny a děti ve veřejných rozpočtech.

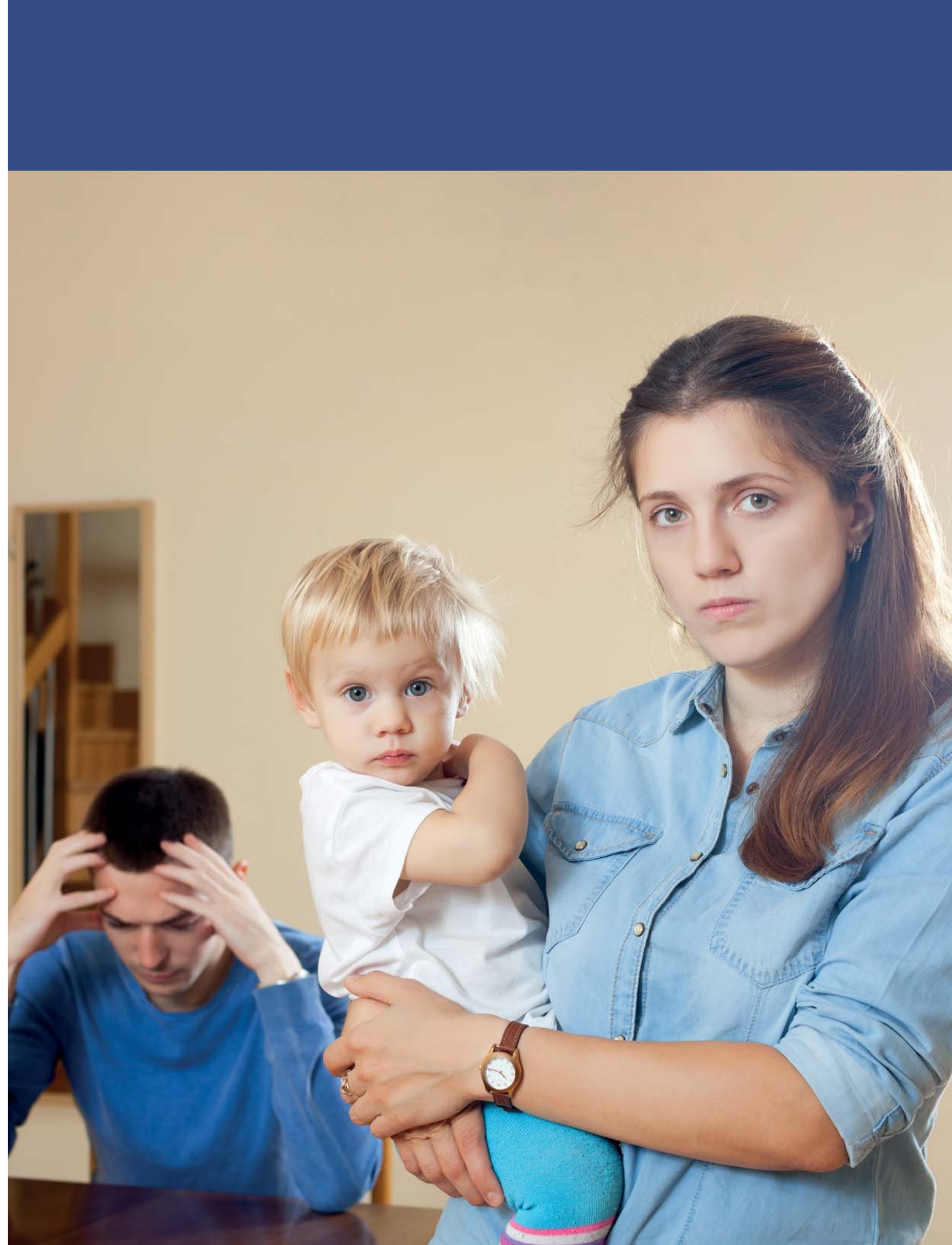
Principy spolupráce

1. Signatáři memoranda jsou si vědomi skutečnosti, že pro efektivní spolupráci je nezbytné dodržování jednotných přístupů a principů spolupráce. Zavazují se tyto přístupy a principy při veškerých činnostech respektovat.
2. Cílem spolupráce je naplnění nejlepšího zájmu dítěte. Signatáři memoranda budou vycházet zejména z Obecného komentáře Výboru pro práva dítěte č. 14, k právu dítěte na uplatňování zájmu dítěte jako předního hlediska (čl. 3 odst. 1).

Koordinace spolupráce

Signatáři memoranda předpokládají, že koordinace spolupráce bude probíhat zejména na bázi pracovních skupin v rámci komunitního plánování.

Tematika porozvodové a porozchodové situace

Úvod do problematiky

Rozvod představuje formální ukončení vztahu manželů. O rozvodu manželství rozhoduje soud, přičemž manželství nemůže být rozvedeno, dokud není rozhodnuto o poměrech nezletilého dítěte, které by pro něho měly nastat v době po rozvodu. Problematická je situace zejména pro děti, které se v důsledku rozvodu ocitají v nové situaci, a to nejen v rodině dysfunkční, ale i neúplné.

Manželé, kteří se rozvádějí, končí svůj partnerský vztah, ale zůstávají v roli rodičů svých společných dětí a musí být natolik zralí, aby tyto dvě role dokázali oddělit. Rozvod je jednou z nejvíce zátěžových vztahových situací, musíme ho vnímat jako psychosociální situaci rozpadu rodiny, která tvoří pilíř bazálního bezpečí. Nedotýká se pouze primární rodiny, ale celé sociální sítě, do které spadá širší rodina obou manželů, přátelé a společní známí.

O rozvodu manželství rozhoduje soud, který je nerozvede, dokud není v samostatném řízení rozhodnuto, jak bude o nezletilé dítě pečováno v době po rozvodu, a není stanovena výše výživného. Určující pro rozhodnutí soudu je nejlepší zájem dítěte. Dítě je vlivem rozvodu vystaveno dlouhodobému stresu, který může v některých případech vyústit v celoživotní trauma a následné problémy ve vlastních partnerských vztazích.

Mezi rizikové faktory, které se objevují u dětí při rozvodových řízeních, jsou pocity viny za rozvod rodičů, ztráta dětství dítěte, které nahrazuje jednomu z rodičů partnera, dítě se může stát prostředníkem mezi rodiči, nástrojem pomsty, předmětem vydírání ve vztahu k dosažení majetku anebo pozornosti bývalého partnera.

Je především v kompetenci rodičů zvládnout svou rodičovskou roli, podat dětem relevantní informace, podpořit je v náročné životní situaci a provést děti bezpečně rozpadem původní rodiny a případně i novým rodinným uspořádáním.

Stejně dopady na dítě má rozchod nesezdaných rodičů. V tomto případě je domluva o péči o nezletilé dítě primárně na rodičích. V případě, že nedojde ke shodě, mohou rodiče požádat o úpravu poměrů v péči o dítě a stanovení výše výživného soud.

Je důležité si uvědomit, že samotný rozvod neznamená, že se dítě stává ohroženým a spadá hned do kompetencí OSPODu. S tímto stereotypem bojují pracovníci OSPODu nejen u rodičů samotných, ale také při spolupráci s některými odbornými subjekty. Situace v Pardubicích odráží celorepublikový vývoj. Velkým trendem je tzv. Cochemská práce, která je zaměřena na práci s rodiči a kde se odpovědnost přenechává právě na nich a nikoliv na pracovnících OSPODu. Pardubice v době sepsání tohoto manuálu přemýšlejí nad zavedením Cochemské praxe také do tohoto regionu.

Doporučení pro síť pomoci

Rodina

- Využívání podpůrných odborných služeb; párová terapie, rodinná psychoterapie, rodinná terapie, mediace, manželské a rodinné poradny, asistované setkávání, asistované předávání, případové konference.
- Informovat rodinu o postavení OSPODu v procesu rozvodů.

Soud

- Respektovat názor dítěte.
- Promyslet zavedení Cochemské praxe do Pardubic.
- Využívat a orientovat se v podpůrných odborných lokálních službách.
- Co nejméně (v rámci platné legislativy) zaměstnávat okolnostmi rozvodu OSPOD.

OSPOD

- přenechávat výkon podpůrných odborných služeb ostatním aktérům
- Podporovat myšlenku a principy Cochemské praxe.

- Eliminovat vlastní zapojení do asistovaných kontaktů.
- V případě sezení rodičů u OSPODu trvat vždy na přítomnosti obou rodičů.
- Nekomunikovat s jedním rodičem více, pokud to situace umožňuje
- Respektovat zájem a prosby dítěte.
- Spolupracovat s dalšími subjekty o této problematice (školy a školská zařízení) v podobě předávání informací, osvěty.

Škola

- Prostřednictvím pedagogů nebo školních výchovných poradců může navrhnout návštěvu pedagogicko-psychologické poradny, a to v případě zhoršeného prospěchu, významných obtíží při výuce nebo nestabilního psychického stavu dítěte.
- Zajímat se tuto problematiku a jak s ní pracovat na školní půdě (a to i na půdě mateřské školy).
- Snažit se sledovat současné trendy (střídavá péče apod.) v souvislosti s děním ve škole a respektovat rozhodnutí soudu a zájem dítěte.
- Nekomunikovat a priori pouze s jedním rodičem (například často přehlížení otce).
- Nehodnotit situaci pouze na základě komunikace jen s jedním rodičem.
- Nediskutovat o této situaci s dítětem, pokud si samo dítě nechce o dané problematice povídat, při diskuzi nestránit před dítětem jednomu rodiči, zachovat si neutralitu.

Závěry z kazuistických seminářů

- Snažit se minimalizovat časové prodlevy v předávání informací mezi aktéry (a snažit se o předávání úplných informací, samozřejmě z hlediska omezení daných legislativou, standardy kvality, závazky mlčenlivosti, ochranou osobních údajů apod.).

- Je vysoká důležitost osobních vazeb, vztahů, každý aktér by měl mít vytvořené komunikační kanály (kdo s kým v určitých tématech komunikuje) a informovat druhou stranu o změnách (představení nového kolegy, změna pozice apod.).
- Snažit se o zpětnou vazbu ve zvolených postupech, řešeních pro další aktéry.
- Respektovat zájem a názor dítěte, pracovat s postoji dítěte.
- Rozdělení kompetencí, vzájemná informovanost, vztah služeb řešících rozdílné, i když související problémy (např. domácí násilí v rodině, poté rozvod).
- OSPOD potřebuje podpůrné služby, přílišné navázání klientů odčerpává potřebné kapacity, OSPOD není prostředníkem komunikace mezi rodiči – využívání a podpora odborných služeb.

Tematika podpory preventivní sítě prostřednictvím vhodného a dostupného trávení volného času

Úvod do problematiky

Za volný čas je považován čas, v němž jedinec svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů volí svou činnost. V žádném dalším životním období není jedinec schopen zajímat se o tak široké spektrum zájmových aktivit jako v dětství a dospívání. Dospělí jdou spíše cestou zúžení okruhu zájmů a prohlubování určitého druhu zájmu a činnosti.

Volný čas dětí a mládeže a jeho naplňování pozitivními aktivitami hraje významnou roli při utváření osobnosti mladého člověka a při jeho pozitivní socializaci. Důsledkem snížení kvality společenské péče o volný čas mladé generace je v mnoha případech i nárůst negativních společenských jevů. Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, může tím, i když jen do určité míry, kompenzovat případné nedostatky školského systému a rodinného prostředí a vlivu. Rodina má ale zcela dominantní postavení vzhledem k osvojení si aktivit ve volném čase.

U dětí a mládeže rozlišujeme následující formy aktivit:

- fyzická aktivita realizovaná organizovanou tělovýchovou a sportovní činností a neorganizovanou tělovýchovou a sportem,
- zájmová činnost s účastí na práci ve výtvarných, přírodovědeckých, technických, hudebních kroužcích apod.,
- pohyb na čerstvém vzduchu spojený s fyzickou aktivitou (s turistikou, prací na zahradě apod.),
- společenská činnost prováděná v co nejvyšší míře venku a při pohybové aktivitě,
- zábava kompenzující duševní napětí a přispívající k rozvoji osobnosti.

Volný čas mohou děti a mládež trávit mimo rodinu a školu individuálně, v neformální skupině vrstevníků nebo v institucích s volnočasovou náplní.

- Občanská sdružení dětí a mládeže,
- občanská sdružení a další nevládní organizace pracující s dětmi a mládeží,
- tělovýchovné spolky,
- školní družiny a školní kluby,
- střediska pro volný čas (Domy dětí a mládeže a Stanice zájmových činností)
- komerční organizace (sportovní a kulturní organizace apod.),
- NZDM.

Doporučení pro síť pomoci

Rodina

 hlavní motivátor při využívání a naplňování volného času dětí; je nutná práce s motivací rodičů.

- Pokud má dítě chodit na kroužky, využívat volný čas, je třeba zapojit rodiče do tohoto procesu (nejen zajistit službu doprovázení, ale snažit se doprovázet s rodičem, zapojovat jej do volného času dětí – pro dlouhodobější udržitelnost a domácí podporu).
- Otevřená komunikace s dítětem (před rodiči) o možných rizicích jeho chování a nastavení jasných pravidel týkajících se chování dítěte.
- Využít poradenství při výchově a vzdělávání, v případě potřeby spolupráce s odborníky.

Škola

 Snažit se o dostupnost školní družiny, školního klubu a snaha motivovat děti o jejich využívání.

- Nabízet finančně dostupné kroužky přímo ve škole.

- Informovat o možnostech smysluplného trávení volného času v Pardubicích.
- Zařazovat do vycházek/výletů místa v Pardubicích, kam je možné chodit (veřejná hřiště, veřejné plochy na sprejování apod.).
- Prostřednictvím třídního učitele, výchovného poradce, školního psychologa či preventisty pomoci nasměrovat na vhodnou volnočasovou aktivitu, s ohledem na individuální potřeby dítěte a možnosti rodiny, popřípadě může rodinu odkázat na jiné odborníky.

hodnocuje situaci a navrhuje plán rozvoje dítěte, který by měl zahrnovat také pojetí a možnosti volného času.

- Komunikuje a spolupracuje s dalšími aktéry na téma aktivního trávení volného času svých klientů.
- Motivuje rodiče k využití možností volnočasových aktivit pro děti.

Závěry z kazuistických seminářů

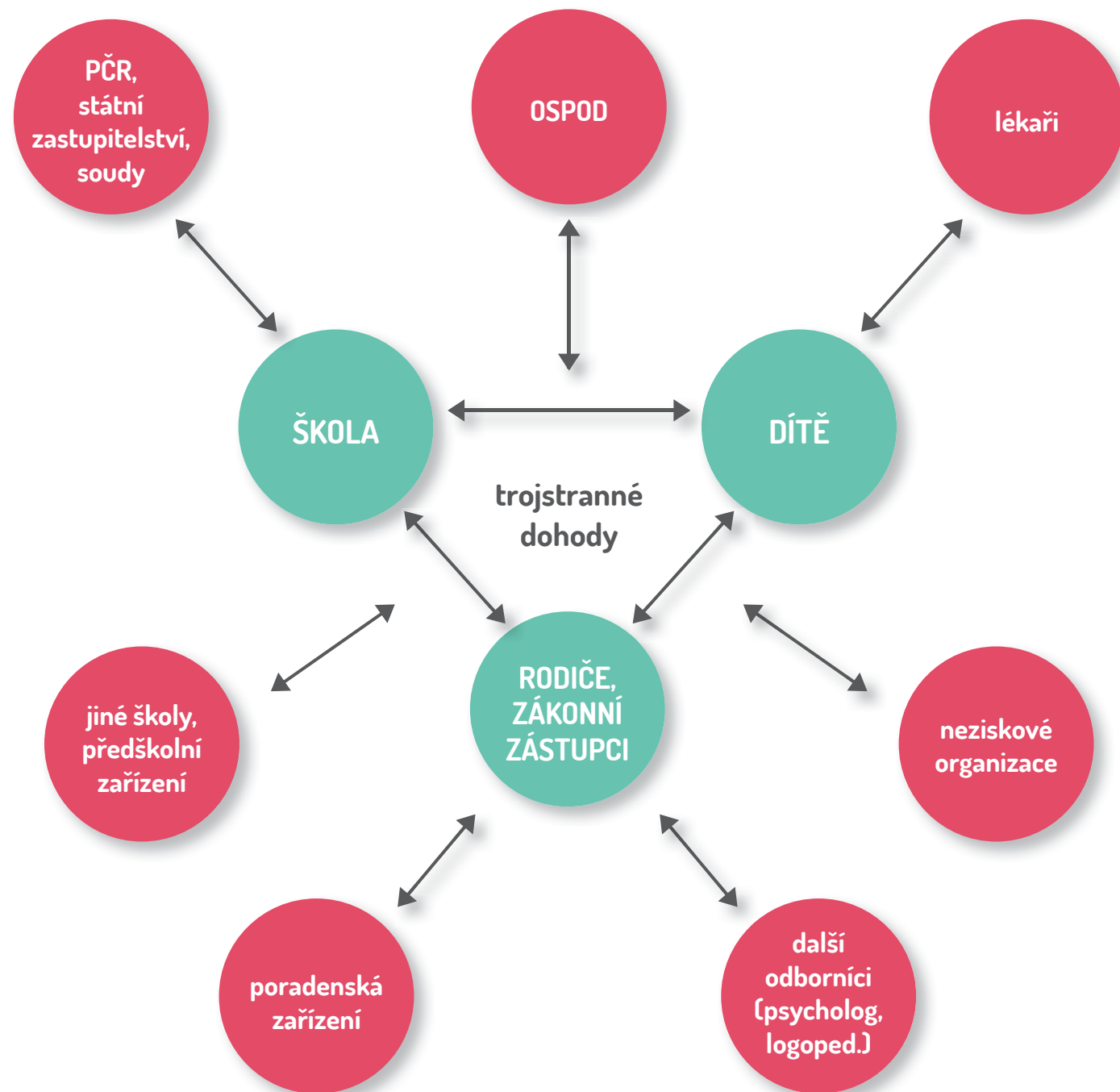
V Pardubicích je relativně široká a dostupná síť volnočasových možností pro děti a mládež (organizovaná, veřejná, placená i neplacená, celoroční i nárazová), mezi doporučení definovaná aktéry kazuistických seminářů patří:

- podpora nultých ročníků v ZŠ;
- dostupnost kroužků již v mateřských školách;
- zapojovat do doprovázejících služeb rodiče;
- informovat aktéry, ale i rodiče o volnočasových možnostech;
- spolupracovat s dalšími aktéry více na motivovanosti rodičů (ruku v ruce s motivovaností dětí);
- v Pardubicích je nedostatek krytých sportovišť pro veřejnost určitých dětem, které by byly finančně dostupné;
- pracovat ve službách s tématem nadměrného užívání mobilních telefonů a jiné elektroniky jako náhražky smysluplného trávení volného času;
- u starších dětí pracovat se zřízením tematických klubů, streetwork, pouliční aktivity apod.;
- v Pardubicích nejsou dostupné a zároveň jsou potřebné tyto typy služeb: individuální doučování (se zapojením rodičů), doprovázení dětí (např. mentoring, Pět P, dobrovolnická aktivita), „předprobační“ program pro problémové děti.

Tematika spolupráce školy a sítě služeb

Úvod do problematiky

Spolupráce mezi školou a dalšími institucemi představuje možnost, jak efektivně reagovat na některé potíže spojené se vzděláváním žáků pocházejících ze znevýhodněného prostředí, žáků ohrožených. „Zasiťování“ školy mezi další partnery pomůže navázat bližší komunikaci s rodiči a působí i jako prevence nežádoucích jevů. Předpokladem je ovšem její dlouhodobost a kontinuálnost. Každý aktér má svá omezení, kapacity a kompetence, všichni však pracují se stejným dítětem, vzájemná propojenost všech subjektů tak zcela logicky může pomoci efektivněji řešit problémy s dítětem spojené. U spolupráce škola a OSPOD je pak velmi podstatné spolupracovat a zároveň hledat a stanovovat kompetence obou výrazných a klíčových aktérů.

Důležitá je také propojenost škol s terénními programy, kdy mohou podpořit výchovné působení školy i mimo její půdu a naopak, pokud terénní programy pracují s nějakým tématem, je to právě škola (a výrazná část dne, kdy je dítě ve škole), která může tento proces podpořit.

Při spolupráci není cílem hledat chyby rodičů, škol či odborníků, ale cesty, jak podpořit všechny v jejich práci, a tím podpořit právě děti a jejich rodiny, které se z různých důvodů ocitly v nelehké situaci, jež negativně ovlivňuje zdravý vývoj dítěte. Situace v rodině, problémy

mimo školu...vše se téměř vždy podepíše na chování dětí právě ve školách, bez informací a propojenosti aktérů však může být změna chování ve škole vyhodnocena jinak (bez ohledu na kontext, o kterém zástupci školy neví nebo mohou mít zkreslené informace), výsledkem může být nálepka „neposlušné dítě“, přitom může jít o to, že se dítěti například rozvádějí rodiče, ono si s nastalou situací neví rady, a tak se projevuje vůči okolí nějak nestandardně.

I přes rozdílné rezorty je vzájemná spolupráce klíčová v problematice ohrožených dětí a rodin. Vzájemná spolupráce je běžná i v zahraničí. Např. ve finském školství je nastaveno pravidelné setkávání pracovníků škol (ředitel, speciální pedagog, školní psycholog, třídní učitelé atd.) k dění v jednotlivých třídách i nad individuálními případy žáků. K těmto sezením jsou dle potřeby zváni další hosté – rodiče, sociální pracovníci, preventisté apod. Zprostředkování kontaktů na externisty rodině a pravidelné konzultace pedagogů s externisty patří k běžné součásti výkonu pedagogické profese. Rovněž např. v britských školách existují specifické pozice pedagogů, kteří mají na starost převážně komunikaci s rodiči a jsou připraveni pomáhat jim i s úkony, které se školou přímo nesouvisí (vyplňování formulářů, pomoc při jednání s úřady, zjišťování informací apod.).

Problematikou pro české prostředí je fakt, že i když je v řadě lokalit (včetně Pardubic) podpora této spolupráci, není systémová a velmi často jde o řešení jen konkrétního problému, kdy spolupráce se sociálním odborem či policií působí v podstatě represivně, a nejedná se o spolupráci za účelem prevence. Úřady se tak budou sociálně znevýhodněným rodinám jevit dosud více jako hrozba než jako podpůrný nástroj pomoci státu. Cílem síťování by měla být spolupráce takové intenzity, aby mohla plnit preventivní roli.

V praxi bývá spolupráce mezi školami a pracovníky OSPODu velmi různá. Bývá však často zaměřena pouze na onu represi a řešení již vzniklých problémů. Jiné ZŠ spolupracují s pracovníky OSPODu velmi málo a usilují v zásadě o co nejmenší spolupráci. Nutnost „zatáhnout“ do situace pracovníky OSPODu nezřídka školy vnímají jako poslední krok ve chvíli, kdy už si se žákem vůbec nevědí rady nebo když už žák školu v podstatě opouští.

Oba modely však školu připravují o možnost využít potenciál spolupráce s OSPODem k prevenci některých jevů, hlavně záškoláctví a výchovných problémů. Zejména vedení škol a výchovní poradci mohou být v osobním kontaktu s pracovníky místního OSPODu, a to zejména s kurátory pro mládež a koordinátory prevence. Škola může usilovat o:

- 1. Organizaci pravidelných setkání pracovníků OSPODu s rodiči dětí.** Tato praxe v některých obcích napomáhá většímu povědomí rodičů o roli OSPODu a umožňuje osobní seznámení se s konkrétními pracovníky. Zástupce OSPODu například přijde na třídní schůzky školy, zúčastní se školních aktivit pro rodiče a podobně. Vysvětlí poslání pracovníků a zodpoví dotazy rodičů.
- 2. Organizaci preventivních programů k otázce návykových látek, kriminality a podobně.** Pokud nebudou moci program zajistit sami pracovníci OSPODu, měli by doporučit jiné organizace. Tyto programy mohou být kromě dopadů na žáky také příležitostí k lepšímu osobnímu kontaktu mezi školou a pracovníky OSPODu.

3. **Účast kurátorů pro mládež na výchovných komisích školy.** Účast kurátorů může zvýšit „vážnost“ výchovné komise a její dopad. Zároveň je však třeba myslet na to, že výchovná komise nesmí mít pouze represivní charakter, ale měla by být předcházena a doprovázena nabídkou podpory. Více k tomuto tématu viz karta 19 Výchovná komise a karta 32 Jak snížit absence u žáka se sociálním znevýhodněním.
4. **Zprostředkování podpory rodině.** U pracovníků OSPODu je možné se informovat na další organizace, které v okolí školy poskytují sociální a vzdělávací služby.
5. **Případové konference.** Zástupci školy se také mohou účastnit případových konferencí týkajících se žáků školy. Podle novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí (zákon 359/1999 Sb., novela platí od 1. 1. 2013) je OSPOD povinen uspořádat případovou konferenci vždy před podáním návrhu soudu na některé opatření, kterým se zasahuje do rodičovské odpovědnosti rodičů nebo kterým se dítě svěřuje do náhradní péče. Kromě této povinnosti je však možné případovou konferenci využívat jako nástroj sociální práce, kdykoliv je to opodstatněné a prospěšné. Případová konference je především nástrojem multidisciplinární spolupráce při řešení případu ohroženého dítěte. Účast přizvaných zástupců institucí je dobrovolná. Považuje se za „jiný úkon v obecném zájmu“, což s sebou nese povinnost zaměstnavatele uvolnit zaměstnance a právo na náhradu mzdy nebo na náhradu ušlého výdělku.

V rámci projektu se jeho účastníci shodli, že vhodným nástrojem by bylo zavedení, šíření a podpora tzv. trojstranné dohody. Jelikož se jedná o metodický nástroj, velmi podstatný. Následující kapitola je zaměřena právě na popis tohoto nástroje. Vzor trojstranné dohody naleznete v kapse tohoto manuálu.

Trojstranné dohody

Vícestranná smlouva umožňuje ošetřit spolupráci více aktérů, zpravidla tří stran, v našem případě rodič x škola x OSPOD (služba). Případně se může jednat o vícestrannou smlouvu (rodič x škola x OSPOD x relevantní služby). Vícestranná smlouva slouží pro účely

nastavení spolupráce klienta, školy a pracovníka jiné instituce, zpravidla OSPODu. Pracovníci sociálních služeb jsou vázáni při výkonu své práce zákonem o sociálních službách. Pracovníci OSPODu jednají především dle zákona o sociálně-právní ochraně. To může vést k nejasnostem ohledně sdílení a předávání informací, respektive dodržování mlčenlivosti. Vícestranná smlouva umožňuje přesně pojmenovat cíl spolupráce, a tím i vymezit oblast, kde je žádoucí informace sdílet. V ideálním případě tak eliminuje obavy všech tří stran, že a/ nedojde k zamlčení podstatných informací, b/ nedojde ke sdílení informací ve větším rozsahu, než je potřeba (tedy nedojde k narušení mlčenlivosti ze strany TP/TSP). Tato dohoda je doplňkem, nadstavbou k běžné práci TSP (stejně tak je nadstavbou k běžné práci třetí strany, například pracovníka OSPODu).

Nikde není řečeno, že pracovník musí zvolit tuto dohodu. Vícestranná smlouva nenarušuje metodiku služby. Takže, i pokud je dohoda podepsána, tak se stále děje následující:

1. Klient využívá službu dobrovolně, za její nevyužití mu nehrozí žádná sankce.
2. TSP uzavírá s klientem běžnou smlouvu/kontrakt o využití služby (ústně nebo písemně, jak je uvedeno v metodice).
3. TSP s klientem hledají zakázku, individuálně plánují, jak jí dosáhnout (rozsah jejich spolupráce může být širší i dlouhodobější, než je rozsah spolupráce vydefinovaný v trojdohodě) – tedy TSP může s klientem pracovat i na tématech, která nejsou v rámci vícestranné spolupráce důležitá.
4. Místo a četnost konzultací si domlouvají TSP a klient dle aktuální situace, na základě potřeb klienta a kapacity TSP.
5. Konzultací TSP a klienta je mnohem více než společných schůzek v rámci vícestranné spolupráce (ty slouží k vyhodnocení dosavadní spolupráce a nastavení či korekci cílů další spolupráce).
6. TSP vede spisovou dokumentaci, jak je zvyklý.
7. TSP může čerpat ke své práci metodické konzultace, individuální supervize.

Smluvní strany jsou zpravidla tři (může jich být i více), například klient, organizace poskytující sociální službu, obecní úřad pověřený SPO. Pokud je stran více než tři, doporučujeme využívat formát případové konference. Každá strana musí být označena tak, aby bylo nesporné, o jakou službu či instituci se jedná. Každá strana by měla být zastoupena konkrétní osobou, pokud by se zastupující osoba v průběhu spolupráce měnila – měla by být uzavřena nová smlouva (případně by změna měla být ošetřena dodatkem).

Mezi základní principy úspěšné vícestranné smlouvy patří:

1. Cíle spolupráce při vyplňování vícestranné dohody by měly být jasné a srozumitelně sepsány, je-li to podstatné, tak i kroky vedoucí k jejich naplnění. Někdy k rozpracování dochází až v rámci individuálního plánování s klientem.
2. Cíle by měly být dosažitelné, realistické. Sepsání vícestranné dohody by měla předcházet diskuzi o tom, jaké cíle bude obsahovat, jaké k tomu vedou důvody, jak se pravděpodobně budou naplňovat, respektive jak poznáme, že je cíl splněn. Účast klienta na této diskuzi je samozřejmá. Podstatné je i to, co se bude pravděpodobně dít, pokud se cílů nepodaří dosáhnout. Pokud je jednou ze stran pracovník OSPODu, budou jím navržené cíle pravděpodobně sledovat zájem dítěte nebo dětí v rodině (přání a jednání klienta zde mohou být v rozporu s tím, co v zájmu ohrožených dětí navrhuje pracovník SPO). Právě proto je důležité, aby bylo klientovi jasné a srozumitelně sděleno, jaké má pracovník SPO nástroje a jak je může použít.
3. Společné schůzky a předávání informací. Osobní setkání všech tří stran a společné vyhodnocení dosavadní spolupráce je ideální variantou. Je potřeba se domluvit, kde a jak často se budou zúčastnění potkávat. To je potřeba přizpůsobit okolnostem – například pro matku malého dítěte může být vhodnější, pokud budou společné schůzky probíhat v její domácnosti. Klient by samozřejmě nikdy neměl být nucen, aby umožnil společné schůzky ve své domácnosti, další alternativou může být zázemí TSP či konzultační místnost na úřadě.
4. Četnost schůzek se vyjednává dle aktuální situace a míry ohrožení dětí. Pokud je žádoucí výměna informací mezi těmito schůzkami, doporučujeme písemné zprávy.
5. Vícestranné dohody by neměly fungovat jako pakt odborníků proti rodině, rodina (dítě) je plnohodnotným členem této smlouvy!
6. Vícestranné dohody by měly upravovat práva a povinnosti všech zúčastněných (včetně rodin/dítěte).

Tematika vybraných sociálně- -patologických jevů – kyberšikana

Úvod do problematiky

V rámci diskuzí při kazuistických a metodických seminářích vyvstala otázka úzce vymezené problematiky v rámci vybraných sociálně-patologických jevů, téma kyberšikany a bezpečného pohybování v online prostoru. V rámci tohoto manuálu jsme se tak rozhodli věnovat právě tomuto tématu.

Moderní technologie šly v poslední době neuvěřitelně nahoru ve svém vývoji, možnostech a hlavně dostupnosti. Současné děti a mladí lidé v podstatě od narození s těmito technologiemi pracují, zatímco „ti dospělí“, kteří zastávají pozice ve službách, školách, organizacích, patří do generace, která se s touto technologií seznamovala během svého dospívání/dospělosti. Propast mezi porozuměním v této oblasti tak bývá značná. Nepochopení, neznalost často zvyšují také nebezpečnost online prostoru pro děti, protože je to oblast, které se dospělí vyhýbají nebo ji tolik nerozumí, což může vést k nedostatečné ochraně dítěte, mladého člověka.

I přes nesympatie některých pracovníků k této problematice je z profesního hlediska důležité a podstatné, aby se této oblasti věnovali a sdíleli ji s dětmi/mladistvými. Jen tak jim budou umět pomoci či preventivně působit. Přední odborníci na kyberšikany a bezpečný pohyb dětí v online prostoru upozorňují na to, že stejně tak, jako se dospělí ptají, jak se dítě mělo ve škole, co kamarádi nebo co ho baví, měli by se ptát, jak bylo na facebooku, občas sledovat videa, kterými se mladí lidé baví, a nepodceňovat váhu online komunikace s dopadem na reálný život dítěte/mladého člověka. Nebagatelizovat.

I v Pardubicích se trend kyberšikany rozrůstá a je pro mnohé odborníky těžko uchopitelný. Kapacita tohoto manuálu neumožňuje dopodrobna rozebrat a nastavit metodiku kyberšikany, je však v jeho možnostech tuto problematiku přiblížit a odkázat na relevantní zdroje a odkazy.

Kyberšikana je forma agrese, která se uplatňuje vůči jedinci či skupině osob s použitím informačních a komunikačních technologií (počítačů,

tabletů, mobilních telefonů a dalších moderních komunikačních nástrojů) a ke které dochází opakovaně, ať už ze strany původního agresora či dalších osob – tzv. sekundárních útočníků (např. opakované sdílení nahrávky, opakované komentování apod.).

Ačkoli je kyberšikana zpravidla definována jako činnost záměrná, může vzniknout i nezáměrně – např. jako nevhodný vtip, který se v online prostředí vymkne kontrole (MŠMT, 2017).

Obecně lze kyberšikanu zařadit do skupiny jevů, které označujeme jako rizikové chování. Oproti šikaně „klasické“, při níž je oběť poškozována nejen psychicky, ale dost často také fyzicky, je dominantou kyberšikany primárně újma psychická. Oběť je svým útočníkem pronásledována a různými způsoby ohrožována. Podstatné je, že k těmto aktivitám nedochází nahodile. Kyberšikana může být uskutečňována skrze SMS, MMS, různé formy messengerů (Facebook chat, SnapChat, Skype apod.), ale také v rámci facebookových skupin, stránek a událostí (tzv. eventů) či jinde na internetu prostřednictvím vytváření a sdílení textového, fotografického nebo audio-vizuálního materiálu (YouTube, blogy, webové stránky).

Na rozdíl od běžné šikany disponuje kyberšikana několika specifiky. Těmi jsou především její prostorová a časová neomezenost, dále anonymita agresora a v neposlední řadě obtížná rozpoznatelnost následků a rozsáhlé dopady v rámci společnosti, a to na různých úrovních (od úrovně rodiny, přes širší kolektiv až po celý svět). S téměř neomezenou možností připojení k internetu a dosažitelností zařízení, jež jsou k němu připojeny, lze tedy říci, že jak agresor, tak i oběť mohou být ve spojení neustále. Oběť kyberšikany se zpravidla dostává pod tlak na základě zveřejňování pro ni nepříjemného obrazového, zvukového nebo textového materiálu s hanlivým obsahem. V současnosti k tomu nejčastěji dochází na sociálních sítích.

Nejnebezpečnějším prvkem kyberšikany je její široký sociální dopad. V případě oběti klasické šikany bývá do věci zainteresována poměrně úzká skupina osob, kdežto v případě využití kyberprostoru dochází ke zveřejnění věci takovým způsobem, že ve velmi krátké době mohou být svědky události tisíce dalších lidí. Tato skutečnost má asi nejsilněji devastující vliv na psychiku oběti, zejména pak ve zranitelném věku dospívání, kdy je každý jednotlivec přecitlivělý na vnímání vlastní osoby okolím a zejména svými vrstevníky.

Rozpoznání příznaků, kdy je někdo obětí kyberšikany, je podstatně obtížnější než u její klasické formy. Oběť není fyzicky inzultována, trpí jen její psychická stránka. Může trvat dlouhý čas, než se oběť někomu svěří, v horších případech své trápení rovnou ukončí fatálním způsobem. Oběť kyberšikany se navíc může stát kdokoliv. Nerozhoduje zde fyzická či intelektuální vybavenost oběti a agresora – anonymita online prostředí tyto rozdíly stírá. Může se jí stát i jedinec naprosto se neodlišující od průměru, avšak existují určité ukazatele, které opět predikují možné oběti tohoto druhu rizikového chování. Jedná se zejména o děti lišící se od zbytku kolektivu intelektovým hendikepem, nadprůměrně inteligentní, děti studium zanedbávající, ve studiu nadstandardně poctivé, děti s hrubými způsoby i s těmi nejjemnějšími atd.

Mezi původci kyberšikany – agresory – nacházíme např. jedince toužící po moci a dominanci, kteří ovšem těchto atributů v reálném světě nejsou schopni z nejrůznějších důvodů dosáhnout. Další skupinou mohou být osoby, které šikanují určitého člověka v rámci jeho domnělého potrestání za skutky, které v reálném světě páchá. Dále se může jednat o způsob zábavy jednotlivce či skupiny, žert, který nekontrolovatelně přeroste ve frustraci oběti, a podobně. Motivací tedy může být pomsta, snaha o nastolení spravedlnosti, stejně dobře jako nuda, osobnostní nevyzrálость, touha po uznání, po pocitu nadvlády apod.

Kde najít více informací

www.saferinternet.cz (Informace na téma kyberšikana, ochrana osobních údajů aj. V sekci „Ke stažení“ výsledky výzkumu chování dětí na internetu)

www.bezpecne-online.cz (Stránky pro teenagery, rodiče a učitele s informacemi o bezpečném používání internetu, prevenci a řešení kyberšikany; výukové materiály)

www.protisikane.cz (Informace o kyberšikaně a jejích projevech, tipy pro rodiče)

www.minimalizacesikany.cz (Praktické rady pro rodiče, učitele a děti, jak řešit šikanu a jak jí předcházet. V sekci „Pro média“ tisková zpráva s výsledky šetření o kyberšikaně na školách)

http://prvok.upol.cz (Centrum prevence rizikové virtuální komunikace UPOL, v sekci „Výzkum“ výsledky výzkumného šetření Kyberšikana u českých dětí)

www.sikana.org (Stránky občanského sdružení Společenství proti šikaně – aktuality z oblasti, související odkazy apod.)

E-Bezpečí (www.e-bezpeci.cz) – projekt zaměřený na prevenci rizikového chování na internetu (kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking, sociální sítě, sociální inženýrství, sexting atd.).

Poradna E-Bezpečí (www.napisnam.cz) – poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování na internetu, jen za letošní rok řešila přes 100 případů kyberšikany, stalkingu, sextingu apod.

Projekt E-Nebezpečí pro učitele (www.e-nebezpeci.cz), který obsahuje řadu prezentací pro učitele

Kyberšikana a její prevence, příručka pro učitele

<http://www.kapezet.cz/index.php?object=General & articleId=211 & leveMenu=>

Přehledový list Kyberšikana ke stažení (E-bezpečí)

http://cms.ebezpeci.cz/component/option,com_docman/task,cat_view/gid,45/Itemid,2/lang,czech

Leták Bezpečný Internet (E-bezpečí)

http://cms.ebezpeci.cz/component/option,com_docman/task,cat_view/gid,45/Itemid,2/lang,czech/

Příručka pro rodiče a vychovatele (Saferinternet)

http://www.saferinternet.cz/data/articles/down_696.pdf

Seznam doprovodných praktických karet

- Memorandum o spolupráci v oblasti pomoci ohroženým dětem a rodinám
- Vícestranná smlouva o spolupráci
- Bezpečnost v online prostoru a kyberšikana
- Jak na síťování